

Problemele financiare și monetare în opera economistului Gheorghe Tașcă

Acad. Iulian Văcărel

La 30 ianuarie 1995, s-au împlinit 120 de ani de la nașterea lui Gheorghe Tașcă - profesor eminent de economie politică și doctrine economice, cercetător pasionat al fenomenelor sociale, fin observator și experimentat analist al problemelor financiare și monetare, apărător fervent al intereselor ţării noastre în relațiile internaționale.

Activitatea sa neobosită pentru propăsirea științei și culturii i-a fost răsplătită prin primirea sa, ca membru corespondent, în Academia Română, în anul 1926.

Tinând seama de faptul că problemele financiare și monetare au ocupat un loc de seamă în preocupările profesorului G. Tașcă, în paginile ce urmează vor fi prezentate cele mai semnificative idei exprimate de acesta în domeniul considerat. Între acestea, impozitele și reforma fiscală, cheltuielile publice și echilibrul bugetar,

împrumuturile de stat și datoria publică, unificarea, revalorizarea și stabilizarea monetară, liberul schimb, protecționismul și relațiile valutare, reparațiile de război și datoria interaliată sunt numai câteva dintre temele abordate frecvent și argumentat, sub aspect teoretic și practic, de către profesorul Gheorghe Tașcă.

Interesul acestui reputat economist față de problemele menționate este pe deplin explicabil, dacă ținem seama că în timpul vieții sale active s-au petrecut importante evenimente - primul război mondial, Unirea cea Mare de la 1 decembrie 1918, reconstrucția postbelică, stabilizarea relativă a capitalismului, criza economică mondială - și care au avut profunde implicații economice, sociale, monetare, financiare, valutare și de altă natură, pe plan intern și internațional.

1. Carențele sistemului impozitelor directe în vigoare și necesitatea înfăptuirii reformei fiscale

În primul deceniu al secolului XX sistemul impozitelor directe din Vechiul Regat, alcătuit din impozitele și din rămășițe ale impozitelor personale de tip medieval, se caracterizează prin aceea că sarcinile fiscale erau dimensionate după criterii exterioare, nu țineau seama de venitul net al bunurilor sau activităților și nici de situația socială a contribuabilului, de capacitatea sa de plată. Ca urmare, sistemul respectiv era pe bună dreptate considerat ca fiind învechit, injust, cu randament scăzut și incomplet.

Pentru înlăturarea acestor serioase neajunsuri, în 1910 Emil Costinescu, ministru finanțelor, a inițiat un proiect de lege privind instituirea impozitului pe ve-

nit, proiect care a prilejuit profesorului G. Tașcă reflecții demne de subliniat referitoare la dreptul statului de a percepe impozite, la tipurile de impozite practicate și la rolul acestora.

După opinia sa, "impozitul este ... o prelevare, pe care colectivitatea o cere de la individ, în virtutea principiului de solidaritate socială, atât în scop economic și social pentru a aplana nedreptățile practice de o repartiție injustă a produsului social, cât și în scop fiscal pentru a subveni la cheltuielile de interes general și la celelalte sarcini rezultând din datoriile statului".¹⁾

În aceste rânduri descifrăm influența ideilor novatoare ale economistului ger-

¹⁾ G. Tașcă, *Probleme economice și financiare*, Editat de A. Th. Doicescu, București 1927, p. 451.

man Adolf Wagner, care susținea că "... impozitul nu este numai un mijloc de a acoperi cheltuielile dar și un mijloc de a coriga repartițunea avenor și a veniturilor produse de libera concurență".²⁾

G. Tașcă sesizează faptul că în doctrină, ca și în opinia publică, începe să se contruzeze o tendință către impozitele directe, în detrimentul celor indirecte, iar în cadrul impozitelor directe sunt preferate impozitele personale celor reale. El consideră că personalitatea este una din caracterisicile esențiale ale unei reforme democratice a impozitului, iar progresivitatea impunerii - corolar al personalității. Impozitul progresiv direct trebuie să înlăture nedreptatea impozitului indirect care, fiind regresiv, apasă mult mai greu asupra claselor sărace decât asupra celor bogate. Dar această singură constatare, - după părerea sa - nu poate justifica, în totul, progresivitatea: este sentimentul nostru al tuturor; nu este însă o explicație rațională.

Teoria modernă a valoarei cunoscută sub numele de teoria utilitatii finale, ne permite să dăm o justificare rațională și științifică unui principiu ce nu se sprijinează decât pe sentimentul mulțimiei.³⁾

Pornind de la această teorie, G. Tașcă a încercat să determine limita superioară (cota maximă) până la care poate merge progresivitatea unui impozit. După opinia sa, rationamentul privind utilitatea finală a bunurilor trebuie aplicat nu numai consumului privat, dar și celui public. "Statul ... are și el trebuințe de satisfăcut ... care merg în scară descreșcândă ca și acele ale individului. Trebuința de a întreține armată este una din acele necesități inoxerabile de cari națiunile, cel puțin deocamdată, nu se pot dispensa; vine apoi o intensitate mai mică, trebuința asigurării pazei în interior, tre-

bunța creării de șosele, de școli, și tot așa mai încolo, până ce ajunge la necesitățile de lux pur, cum ar fi subvenții de teatre, de concerte, de operă etc.

Este evident că nu poți obliga pe individ, de a se priva de satisfacerea necesităților cele mai esențiale, decât numai pentru satisfacerea necesităților cele mai esențiale ale Statului, iar pentru trebuințele de lux ale Statului vor fi impuși, exclusiv contribuabili bogăți, printr-un impozit progresiv.

Fiind astfel justificat impozitul progresiv, nu se mai poate spune că el tinde la confiscare, pentru că ... va veni, fatal, un moment în care venitul contribuabilului fiind destinat numai unui lux inutil, de aici înainte progresiunea nu se mai poate ridica, rațiunea ridicării dispărând".⁴⁾

G. Tașcă critică proiectul de lege prezentat de ministrul Emil Costinescu pentru că este timid, lipsit de curaj și nu scutește de impozit minimul de existență pentru țărani de care ar trebui să beneficieze contribuabilitii aflați la baza piramidei de venituri; în schimb, proiectul prevede o progresivitate anemică,^x care avantajează pe cei cu venituri mari și foarte mari (mai ales pe marii moșieri). Potrivit calculelor sale, bazate pe teoria utilitatii finale, impozitul ar trebui să atingă 5,50% în cazul venitului de peste 100 000 lei pe an.

Pe lângă impozitul progresiv pe venitul global, proiectul de lege mai prevedea o supra-taxă proporțională de 1,50%, 2,0% sau 2,50%, după proveniența veniturilor, pe care, de asemenea, a supus-o unei critici aspre, deoarece dădea naștere la inechități flagrante.

"Noi credem că nu e drept ca un țăran - a căruia întreagă avere se rezumă în două hectare de pământ, ce-i produc deabia atâtă cât să poată trăi la un loc cu vitele și ca

2) Adolf Wagner, *Finanzwissenschaft II*, p. 383.

3) G. Tașcă, *Op. cit.*, p. 454.

4) *Idem*, p. 455.

^x) Proiectul taxează venitul global cu 1,25% de la 400 la 600 de lei pe an și ajunge la 3,50% la venitul care trece de 50 000 lei.

vitele, - să plătească exact aceeași supra taxă de 2 1/2% ca și proprietarul mare, care ar încasa un milion pe an de la moșiiile lui.

Este nedrept, suprem nedrept, ca atunci când proprietarul mare profită în primul loc și într-o cu atât mai largă măsură de progresele sociale, cu cât proprietatea este mai mare, el care în raport cu micul cultivator profită în progresiune geometrică de bunurile sociale, - să nu plătească măcar un impozit bazat pe o foarte slabă progresivitate aritmetică⁵⁾. După părerea sa, suprataxa pe veniturile provenite din proprietăți rurale ar trebui să fie progresivă.^x

După război, problemele fiscale erau și mai complexe decât fuseseră înainte de declanșarea acestuia și reclamau soluționarea lor neîntârziată. În Vechiul Regat și în provinciile ce i se alipiseră ființau regimuri fiscale diferite. Instituite de autorități publice diferite, la epoci diferite în condiții economice, sociale și financiare la fel de diferite, impozitele și taxele variau ca mărime absolută și relativă de la o provincie la alta, de la o categorie socio-profesională la alta și de la un contribuabil la altul, nu întotdeauna în mod justificat.^{xx}

Întrucât nici unul din regimurile fiscale existente nu asigurau o repartizare echita-

⁵⁾ G. Tașcă, *Op. cit.*, p. 465.

^{x)} Proprietatea de până la 5 ha să fie scutită; de la 5 la 10 ha să fie impusă cu 2%; de la 10 la 100 ha cu 2,50%; de la 100 ha la 4 000 ha cu 3%; de la 4 000 la 6 000 ha cu 3,50%; de la 6 000 la 10 000 ha cu 4%, iar peste 10 000 ha cu 5%. Pentru proprietățile arendate propune ca suprataxa să crească cu 250%.

²⁰⁾ În Vechiul Regat ființau: impozitul asupra pământului și asupra caselor, impozitul patentelor, impozitul pe salarii, impozitul asupra rentei capitalului mobiliar, impozitul personal și impozitul pe mine, instituite sau modificate de autoritățile române după Unirea administrativă a Principatelor. În Ardeal exista regimul fiscal austro-ungar, alcătuit din: impozitul asupra pământului, impozitul asupra clădirilor, impozitul asupra minelor, impozitul asupra câștigului, impozitul întreprinderilor obligate la publicarea bilanțului, impozitul pe dobânzi și rente, impozitul suplimentar general asupra venitului, impozitul pe venit și impozitul pe avere. În Basarabia se menținea regimul fiscal farist, care includea: impozitul pe pământ, impozitul pe clădiri, impozitul patentelor, impozitul asupra câștigurilor mobiliare și impozitul propriu-zis pe venit, la care se adaugă impozitele zemstrelor și volostelor. În Bucovina era regimul fiscal austriac, format din: impozitul pe pământ, pe case, patente, darea pe câștigul societăților obligate la publicarea bilanțului și darea de rente. Astfel, cota impozitului finanțiar, la care se adaugă zecimile comunale și județene, se ridică la 25% în Vechiul Regat, la 47% în Ardeal și la 55% în Bucovina. Din cauza autonomiei comunale, în unele zone ale Ardealului impozitele suplimentare ajungeau să reprezinte până la 700% față de impozitele principale, în timp ce în altele acestea erau cu totul neînsemnate. Situații asemănătoare se reîntâlneau și în Basarabia, unde impozitul asupra pământului perceput de zemstre era de 130 de ori mai mare decât cel datorat statului.

bilă a sarcinilor fiscale între locuitorii țării în raport cu capacitatea lor contributivă, se impunea instituirea unui nou sistem fiscal, așezat pe baze moderne, care să facă posibilă satisfacerea nevoilor financiare publice, fără a descuraja sau submina activitățile economice.

În acest scop, în 1921, Nicolae Titulescu, ministrul finanțelor, a inițiat un proiect de lege care, în locul vechilor impozite, propunea instituirea a șapte impozite cedulare, un impozit global pe venit, precum și un impozit asupra averii. Impozitele cedulare, stabilite în cote proporționale, erau diferențiate în funcție de natura venitului la care se refereau (din proprietăți funciare neclădite sau clădite, exploatare agricole, întreprinderi industriale și comerciale, profesii libere, salarii, pensii și rente, venituri mobiliare). Impozitul global era progresiv și se aplica asupra veniturilor cumulate provenind din diverse surse, după ce fuseseră în prealabil supuse la impozitele cedulare.

Referindu-se la impozitele cedulare propuse de Nicolae Titulescu, profesorul G. Tașcă le acceptă fără obiecții. Deși cotele acestora i se par cămari, nu cere reducerea acestora fiind convins de nece-

sitarea lor pentru echilibrarea bugetului.⁶⁾ Cât privește, însă, impozitul global pe venit consideră că progresia acestuia "... merge, fără nici o justificare și fără nici măcar o necesitate fiscală, până la confiscare, căci ea se ridică până la 50% din venitul net, venit care fusese deja scăzut cu impozitele cedulare".⁷⁾

După opinia sa, impozitul global pe venit ar trebui să îndeplinească numai rolul unui instrument de corectare a nedreptății fiscale făcute cu ocazia impunerilor cedulare; în calitate de complement al impozitelor cedulare, impozitul global ar trebui să pornească de la 1% la veniturile cuprinse între 3 și 20 mii de lei și să meargă gradual până la 30% la 5 milioane lei venit, unde să se opreasă.⁸⁾

La aceeași critică necruțătoare este supus și impozitul pe avere propus de N. Titulescu, întrucât cota sa progresivă "mergând până la 33%, duce la confiscare, ca și impozitul pe venit, și aceasta fără nici o justificare, și fără nici o necesitate".⁹⁾

Profesorul G. Tașcă ajunge la concluzia că aceste cote prea ridicate din sistemul propus de Titulescu sunt și inutile și primejdioase. Inutile, pentru că ele nu vor ajuta la echilibrarea bugetului, ci dimpotrivă "... La noi în țară, averile mari fiind în foarte mic număr, impozitele cu cote prea mari riscă să rămână fără contribuabili. Dar și acelea puține la număr, fiind speriate de impunerea exagerată, vor emigra, vor dosi, ori vor fraudă, așa încât fiscul va încasa cu mult mai puțin decât ar fi încasat, dacă

cotele erau moderate.

Ceia ce e mai grav însă este că acest impozit este și primejdios. Acela care până acum și punea capitalul lui în producție; care se străduea zi și noapte ca să producă cât mai mult, va fi cuprins de descurajare, când va vedea că 70 la sută din ceia ce produce ei, îl ea fiscul.

"Producția va lâncezi și Statul va rămâne cu impunerile, dar fără contribuabili".¹⁰⁾

Având în vedere că un impozit asupra averii, care se suportă din avere, ruinează producția și descurajează economia, în numele Camerei de Comerț din București și al celor din țară solicită inițiatorului proiectului de lege să-și retragă propunerea privind impozitul pe avere.¹¹⁾

Deși aprobată de Parlament în august 1921, legea N. Titulescu nu a fost pusă în aplicare, pe motiv că instituia un regim fiscal excesiv de împovărtător, dăunător economiei și bazat pe prea mult formalism. Ca urmare, la schimbarea guvernului (în ianuarie 1922), noul ministru de finanțe, Vintilă Brătianu, a inițiat un nou proiect de lege menit să asigure unificarea regimurilor de impunere, repartizarea mai dreaptă a impozitelor directe pe toți locuitorii țării în raport cu nevoile statului și puterea de plată a contribuabililor și schimbarea structurii veniturilor fiscale în favoarea impozitelor directe. Noul proiect prevedea sase impozite elementare proporționale și un impozit global pe venit în cote progresive. Întrucât cotele la impozitele elementare și la global fuseseră reduse față de cele din Legea N. Titulescu,¹²⁾ iar

⁶⁾ G. Tașcă, Reforma financiară, Conferință finitară la Cercul comercial și industrial, Cartea Românească SA, București 1921, p. 8-9.

⁷⁾ *Idem*, p. 17.

⁸⁾ G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 473.

⁹⁾ G. Tașcă, Reforma financiară, p. 19-20.

¹⁰⁾ *Idem*, p. 26.

¹¹⁾ Vezi G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 479-480.

¹²⁾ Comparativ cu legea N. Titulescu, cotele impozitelor din legea V. Brătianu erau următoarele: la impozitul pe veniturile proprietăților agricole 12%, 14% și 24% (față de 15%, 18% și 34%); la impozitul pe venitul proprietăților clădite 12% și 20% (față de 15% și 30%); la impozitul pe veniturile capitalurilor mobiliare 8%, 10% 12% și 15% (față de 13% și 15%); la impozitul pe veniturile întreprinderilor comerciale și industriale 8%, 10% și 12% (față de 10%, 12% și 14%); la impozitul pe veniturile din salarii 4% și 8% (față de 6%); la impozitul pe veniturile din profesiuni libere și profesii neimpuse la alte impozite 5% și 8% (față de 10%), iar la impozitul pe venitul global 1% - 30% (față de 2% la 50%).

impozitul pe avere dispăruse. Legea VBrățianu a fost aprobată de Parlament și a fost pusă în aplicare începând cu anul 1923.

Referindu-se la reforma fiscală propusă de Vintilă Brățianu, G.Tașcă o susține, afirmând că "schimbarea sistemului de impozite în țara noastră era cerută nu numai de realizarea unei mai mari dreptăți sociale, ci de o necesitate de unificare a sistemelor de impozite practicate astăzi în vechiul Regat și provinciile alipite, și mai ales de marile trebuințe pe care le are Statul nostru, după război".¹²⁾

Stăruind asupra faptului că în situația grea în care se găsea țara noastră după război, afirmă că nu introducerea justiției fiscale era preocuparea cea dintâi a ministerului de finanțe, ci căutarea de însemnate resurse." ...Înainte de a ne gândi la armată, școală, asistență ori plata datoriei interne trebuie să ne gândim la refacerea căilor ferate".¹³⁾ Pe lângă lucrările de reparării ale terasamentelor, podurilor și gărilor erau necesare importante lucrări de investiții de importanță strategică, menite să asigure dublarea liniilor ferate principale care să lege capitala țării de Chișinău, Cluj, Cernăuți, Timișoara și Constanța; era imperios necesară, de asemenea, legarea Transilvaniei cu Bucovina, Moldova și Basarabia. "Este nevoie de această lucrare urgentă și pentru apărare și pentru asigurarea unității și culturii naționale și pentru punerea în valoare a bogățiilor naționale ori desvoltarea comerțului și a industriei".¹⁴⁾

La fel de urgentă i se părea problema șoseelor. "Numai în al doilea rând vin celealte trebuințe, căci, cea mai bună armată din lume nu valorează nimic, dacă nu se poate mișca, iar școala și asistența socială vor fi cu atât mai bine susținute, cu cât veniturile naționale vor fi mai mari, și nu pot fi venituri, dacă produsele putrezesc pe

câmp și dacă industria nu are materie primă, ori nu-și poate desface produsele".¹⁵⁾

Această abordare a problemei impozitelor se sprijină pe principiul enunțat mai înainte - de solidaritate socială în scop economic și social care presupune satisfacerea nevoilor societății, ale națiunii în ordinea urgenței și importanței lor.

Altfel spus, nivelul impozitelor trebuie judecat în strânsă legătură cu destinația pe care o capătă, cu cheltuielile publice pe care le finanțează.

Sporirea impozitului pe venitul proprietății agricole și a impozitului pe venitul proprietăților clădite, prin legea din decembrie 1926, prilejuiește o nouă și critică luare de poziție din partea profesorului G.Tașcă cu privire la politica financiară a statului. El suspectează guvernul că majorarea impozitelor a fost provocată de cheltuielile importante făcute cu alegerile din 1926; de sporirea peste măsură a numărului funcționarilor prin dublarea posturilor pentru plasarea partizanilor politici; crearea unor înalte posturi, în loc să fie suprimate altele; sporirea considerabilă a bugetului Camerei Deputaților și a Președintelui Consiliului de Miniștri etc.

După opinia sa, este primejdios" ... să se sporească impozitele tocmai în momentul când se sporesc cheltuielile nejustificate ori rău justificate.

Impozitul sporit nu atinge numai pe marii proprietari rurali și pe proprietarii urbanii, care de 7 ani încoace sunt "taillables et corvéables à merci" și cari nu au nici puterea, nici curajul de a reacționa.

Impozitele sporite ating și pe micii cultivateitori, pe locuitorii de la țară, peste cari de 3 ani bântuie seceta și prețurile scăzute; aceștia ar putea să se întrebe care este pricina lipsei celor 420 milioane din bugetul Statului? ...

¹²⁾ G.Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 484.

¹³⁾ Idem, p. 485.

¹⁴⁾ G.Tașcă, Op.cit., p. 485.

¹⁵⁾ Ibidem.

... Ori-ce spor de impozit peste ceia ce plătim azi, ne obligă să rupem din necesarul vieței pentru a da Statului. Nimeni însă nu va face cu ușurință sacrificiul, când va ști că ceia ce se ia din necesarul lui, se dă în scop de risipă, de creare de posturi inutile.

Ori-ce sporire de impozite trebuie să coincidă, de aci înainte, cu o economie în bugetul Statului. ... Ar fi fost bine ca triplarea impozitelor exploatare agricole să coincidă de exemplu cu o mare reformă: suprimarea tuturor automobilelor dela toate ministerele. Nu doar că această reformă ar putea avea vre-o înrăurire asupra bugetului. Faptul acesta singur însă, de a vedea pe ministrul unei țări sărace, ducându-se la Palat cu birja cu coșul ridicat, cum se ducea Dimitrie Sturza la 1901, ar avea o

astfel de înrăurire morală asupra contribuabilului, încât aceasta ar fi suficient pentru a justifica o măsură curajoasă.

Cea de a doua sporire de impozite, ce s-ar propune, ar trebui să coincidă cu reducerea bugetului Camerei deputaților. Trebuie ca cei care votează un impozit să înceapă ei prin a'i suferi efectele. Această măsură ar da impresia contribuabilului că în adevăr țara este la mare nevoie din momentul în care cei ce au puterea în mână încep prin a face cei dintâi sacrificii¹⁶⁾.

În concluzie, G. Tașcă afirmă că nu era momentul potrivit pentru triplarea impozitelor agricole.¹⁷⁾ Aceasta pentru că după război s-a dus o politică economică greșită care a avut drept consecință scăderea producției agricole și îndeosebi a celei de grâu.

2. Taxele vamale de export și impactul lor negativ asupra economiei naționale

"Pentru ca să înțelegeți mai bine greșita politică economică ce se face de 7 ani încocace, este deajuns să vă spun, - afirmă G. Tașcă în 1925 - că străduința tuturor economistilor ca și a tuturor oamenilor de guvern, din timpuri imemoriale, este aceia de a activa exportul. În acest scop, țările producătoare au făcut sacrificii, căteodată foarte grele, acordând prime de export, încurajări la export, reduceri pe C.F. sau alte avantaje, acelor ce produc și exportă în afară produsele lor ... La noi în țară, în loc să se încurajeze exportul, s'au luat toate măsurile pentru stânjenirea lui".¹⁸⁾

Despre ce era vorba ?

Au fost luate măsuri de prohibire a

exportului și de liberalizare a importului, ceea ce s-a reflectat negativ în balanța comercială a țării.^x Și mai grav era faptul că pe valută încasată la export nu se importau materii prime, mașini, sine de cale ferată și alte bunuri necesare reconstrucției postbelice, ci felurite articole de lux (pălării de paie, danteluță, cămașute, ciorapi de mătase, batiste ș.a.).

În 1924, Consiliul de Miniștri a aprobat un tarif vamal de export care cuprindea 300 de articole taxate la export, în afară de cele complet prohibite la valorificare peste graniță.^{xx} Aceste măsuri au avut drept rezultat descurajarea producătorilor și împuținarea producției.

¹⁶⁾ G. Tească, Probleme economice și financiare, p. 497-498.

¹⁷⁾ Idem, p. 499.

¹⁸⁾ Idem, p. 16.

^{x)} În 1919, exportul României s-a ridicat la 104 milioane lei, iar importul la 3 658 milioane; în 1920, exportul a fost de 3 448 milioane, iar importul de 6 980 milioane; în 1921, exportul a ajuns la 8 263 milioane, iar importul la 12 145 milioane.

^{xx)} Potrivit acestui tarif, vagonul de grâu se taxa la export cu 45 000 lei în octombrie 1924, prețul grâului era de 75 000 lei vagonul; vagonul de făină de grâu cu 25 000 lei, iar cel de paste făinoase cu 25 000 lei; amidorul cu 10 000 lei vagonul; orzul, ovăzul și porumbul cu 20 000 lei; vitele cornute erau taxate cu 8 000 lei bucata, oile cu 800, brânza de lux cu 45 lei kg, fructele uscate cu 25% ad valorem ș.a.m.d.

Prin instituirea de taxe vamale la export, se urmărea realizarea de venituri importante necesare echilibrării bugetului de stat, iar prin constrângerile la care era supus cultivatorul se urmărea menținerea prețului

scăzut la pâine, pentru a se evita astfel mișcările muncitorilor în mediul urban.

Pornind de la efectele negative ale acestor taxe, G.Tașcă în repetate rânduri a cerut desființarea lor.

3. Inflația monetară; revalorizarea sau stabilizarea leului?

Intrarea României în război a atras după sine creșterea rapidă a cheltuielilor militare, care nu mai puteau fi acoperite pe seama veniturilor bugetare ordinare. Statul a fost nevoit să apeleze la importante împrumuturi în țară și peste graniță, ceea ce a dus la creșterea sensibilă a datoriei publice interne și externe. S-a ajuns astfel ca, după război, datoria României să întreacă avuția totală a acesteia.

În condițiile purtării războiului pe teritoriul nostru, ale ocupării unei mari părți a acestuia de către trupele inamice și ale rechiziționării de către armata germană a unor importante cantități de produse pentru consum propriu și pentru a le trimite în Germania, s-au înregistrat uriașe pagube materiale și jertfe umane, producția a scăzut sensibil, prețurile bunurilor de consum și ale mijloacelor de producție au cunoscut o creștere vertiginoasă, iar moneda națională s-a depreciat de aproximativ 40 de ori.

După război, soluționarea problemei inflației se impunea cu acuitate, deoarece submina acțiunea de economisire, descuștaja investițiile și afecta nivelul de trai al pădurilor largi ale populației. Soluțiile la care puteau apela Ministerul Finanțelor și Banca Națională erau: a) readucerea leului la puterea de cumpărare a acestuia dinainte de război (revalorizarea prin măsuri deflaționiste); b) recunoașterea oficială a devalorizării suferite de leu și stabilizarea acestuia la o valoare apropiată de cea înre-

gistrată în momentul efectuării acestei opereiuni (stabilizarea).

Referindu-se la soluțiile de însănătoșire a monedei noastre naționale G.Tașcă demonstrează că revalorizarea leului, susținută după război de Banca Națională și de Ministerul Finanțelor, nu era aplicabilă în condițiile concrete ale României. Măsura respectivă dăduse altădată rezultate favorabile în Franță, România și Anglia, când monedele țărilor respective suferiseră deprecieri nesemnificative.^x În România postbelică, în care leul nu mai valora decât 2,50-3 centime față de 100 înainte de război, revalorizarea nu avea nici o sansă de reușită. În condițiile concrete ale perioadei revalorizarea la noi era nu numai imposibilă, dar și dezastroasă.

"Este imposibilă, - afirmă G.Tașcă la o expunere ținută în fața Camerei de comerț și industrie din București în aprilie 1927 - pentru că ne va fi enorm de greu să găsim cele 10 miliarde, necesare retragerii din circulație a biletelor emise pe seama Statului, și alte câteva miliarde cu cari să completăm efectiv stocul metalic al Băncii de emisiune, pentru a reda convertibilitatea monetei".

Admitând însă că ar fi posibilă revalorizarea, ea ar fi dezastroasă pentru economia națională și ar ucide producția, și aceasta pentru următoarele motive:

1. Revalorizarea și deflația ar aduce organismului economic exact aceleași neajunsuri, pe cari i le-a adus devalorizarea și

^x) Revalorizarea francului fusese aplicată cu succes în Franță, în anul 1870, când moneda națională se depreciase cu numai 2,50%; în țara noastră, în 1889, când în urma înlocuirii etalonului argint cu aur, leul suferise o deprecire de 15%-20% și în Anglia după 1920, când lira sterlină pierduse 2,50% -3% din puterea sa de cumpărare.

inflația, însă cu mulți mai profunde ... În perioada de revalorizare, pe măsură ce se face revalorizarea, se restrâng cantitatea de numerar. Aceasta produce o mare descurajare în public. Afacerile stagnează; producția merge încet; numerarul se găsește greu; dobânzile sunt imense ...

2. În vreme de revalorizare, capitalurile fug din producție; nimici nu mai produce, ci toată lumea speculează la ridicare. În cățiva ani de politică de revalorizare, întreaga producție a unei țări este distrusă ...

3. Dacă revalorizarea pune în această situație pe capitalistul care făcea producție, ea pune însă într-o situație cu totul inferioară pe întreprinzătorul care lucrează cu capital împrumutat. Cine va împrumuta, pentru a pune în producție, o sumă de un milion atunci când el știe sigur că peste un an, în afară de dobânzi, el va trebui să plătească creditorului o sumă tot de un milion, dar care prin revalorizare, va valora 1 300 000 lei?"...¹⁹⁾

4. Revalorizarea apare "nu numai ca o primejdie economică, dar și ca o gravă primejdie socială".²⁰⁾ Aceasta deoarece prin aducerea monedei la puterea ei dinainte de război, nici una din categoriile sociale sărăcite prin deprecierea monedei nu va mai putea fi repusă în situația anterioară; nici proprietarii rurali care au fost expropriați și nici rentierii vechi. În schimb, "toți acei oameni, negustori, industriași ori produ-

cători care, cu munca, priceperă și energia lor, căutând să pue în valoare bogățiile țărei, făcuseră apel la împrumut, se vor vedea nu numai ruinați, dar scoși pentru totdeauna din viață activă, pentru că datoria care apasă cu atât mai greu pe umerii lor, cu căt leul se ridică în valoare, - îl pune în imposibilitatea de a se mai mișca".²¹⁾

La categoriile defavorizate trebuie adăugați producătorii de la țară, a căror datorie pentru pământ devine tot mai grea, în timp ce prețul produselor agricole scade, și lucrătorii din industrie, care rămân fără slujbă, din cauza scăderii producției.

Pentru toate aceste motive, G. Tașcă a pledat insistent pentru stabilizarea monetară, soluție care fusese aplicată cu succes în Franță și Belgia (la cea de-a doua încercare, întrucât prima nu fusese bine pregătită). Pentru reușita acestei soluții - după opinia sa - era necesară îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiții: balanță comercială activă; buget echilibrat și datoria publică consolidată.

Pe lângă acestea, el mai recomandă luarerea de către guvern a următoarelor măsuri: fixarea tarifului vamal; încurajarea puternică a producției prin suprimarea taxelor de export; îmbunătățirea transporturilor; asigurarea unui stoc de devize la dispoziția Băncii Naționale.

4. Criza financiară internațională și căile de soluționare a acesteia

Problemele financiare și monetare critice cu care se confruntă România după prima conflagrație mondială erau comune majorității țărilor care participaseră la război. Aceste probleme au făcut obiectul dezbatelor la Conferința financiară internațională din 1920, care s-a tinut la Bruxelles, sub auspiciile Societății Națiunilor

¹⁹⁾ G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 623-626.

²⁰⁾ Idem, p. 626.

²¹⁾ Idem, p. 629.

și la care au participat reprezentanți a 39 de state de pe toate continentele. Din partea țării noastre la această Conferință a participat și profesorul G. Tașcă, în calitate de specialist în materie.

Conferința a evidențiat faptul că, după război, bugetele, datoria publică și circulația monetară ale statelor înregistrau va-

lori mult sporite fată de situația premergătoare războiului,²²⁾ ceea ce demonstra că era vorba de o criză financiară internațională. De asemenea, la Conferință s-a arătat că pentru prosperarea industriei și a comerțului nu este suficient să ai capitaluri, mai trebuie să existe prețuri stabile, balanțe comerciale și bugete echilibrate. De aici concluzia firească privind necesitatea echilibrării bugetelor statelor și evitarea contractării de împrumuturi pentru finanțare de cheltuieli neproductive.

Participanții la Conferință au exprimat puncte de vedere diferite, în funcție de interesele țărilor pe care le reprezentau. Astfel, reprezentanții țărilor neutre și ai țărilor beligerante ale căror teritorii nu fuseseră cotropite de inamic - și cu deosebire englezii - s-au sprijint pe ideile școlii liberale clasice, susținând că boala de care suferea Europa nu putea fi vindecată cu medicamente, ci lăsând organismul să reacționeze singur. Ei avertizau că nimeni să nu se aștepte să primească vreun ajutor financiar, fără să fi luat toate garanțiile posibile; eventualul ajutor va trebui să fie sever limitat, solid garantat și întelept cheltuit.

Reprezentanții țărilor adunate au arătat că atunci când jocul liber al legilor economice ar da naștere la prea mari dezastre economice, este necesar ca omul să intervină și să le atenueze efectele.

În intervenția sa, G. Tașcă a susținut poziția țărilor puternic afectate de război, din grupul căror făcea parte și România, afir-

mând: "sunt națiuni, cari din cauza situației lor privilegiate, profită în raporturile de schimb, de slăbiciunea altor națiuni.

Atunci când teritoriul unei țări este încălcat de inamici, atunci când populația este secerată de boale, când se prăpădește de frig și de foame, este sigur că țara aceia nu poate discuta nici prețul mitralierei, nici pe acela al încălțămintelor, nici al pâinei, nici al medicamentelor. Națiunea care a profitat de aceste raporturi de schimb, a contractat o obligație față de celalătă națiune, obligație pe care trebuie să i-o plătească, ajutând-o să-și refacă capitalul distrus, și să-și consolideze datoria flotantă.

Nu poți dar trimite țările săracite în război, să caute mântuirea, în aplicarea legilor financiare și economice, - ci trebuie, ești obligată, tu Națiune îmbogățită, să le vii în ajutor. Este o lege socială, legea solidarităței, care te obligă la accasă".²³⁾ Iar mai departe menționa: "... Legea solidarităței ordonă țărilor cari au profitat din relațiunile de schimb internațional în vremea războiului, să plătească datoria de pe urma războiului; și această datorie nu poate fi plătită altfel, decât ajutând țările cari au suferit să-și consolideze datoria lor flotantă și să găsească capitalul necesar pentru a continua producțunea.

Fără acest ajutor e îndoicenic că s-ar putea reduce datoria flotantă și deci a da națiunilor linisteia necesară pentru a putea lucra.

²²⁾ Astfel, în 1920 bugetul S.U.A. era de 10 ori mai mare decât în 1914; bugetul Angliei de 7 ori, al Belgiei de 11 ori, al Elveției de 6 ori, al Franței de aproape 10 ori, al Germaniei de 13 ori, al Italiei de peste 8 ori, al Bulgariei de 16 ori și al României de 12 ori. Spre deosebire înăsă de S.U.A., cari își echilibrau bugetul și de Anglia care încărcisira excedente, Franța, Germania, Austria, Iugoslavia, România și celelalte țări beligerante înregistrau deficiențe și la bugetul ordinar și la cel extraordinar, pentru acoperirea cărora contractau împrumuturi.

²³⁾ În 1920, volumul datoriei publice a S.U.A. era de 25 de ori și mai mare decât în 1913; în Anglia de 11 ori, în Franță de 7 ori, în Germania de 38 ori, în Italia de 6 ori, în Rusia de peste 12 ori și a.m.d. Că prin vecină circulația monetară, această crescuse în 1919 (sau 1920) față de 1914 de peste 12 ori în Anglia, de peste 5 ori în Belgia, de 6 ori în Franță, de 17 ori în Germania, de 8 ori în Italia, de 15 ori în Bulgaria, de 18 ori în Iugoslavia etc. (calculat din noi pe baza datelor din G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 642-643).

²³⁾ G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 651.

Neindoeinic, că nu se poate impune aplicarea acestei legi sociale; nu e mai puțin adevărat însă, că nici o națiune nu ar putea să o înfrângă neprüfisită. Ar fi de ajuns dar ca Conferința să degajeze în chip net și clar principiile acestei legi sociale".²⁴⁾

Este important de relevat că, în Rezoluția Conferinței, și-a găsit reflectarea, într-o formă atenuată, și propunerea profesorului G.Tașcă cu privire la ajutorul de care aveau nevoie țările debitoare din partea celor creditoare.

"În ceia ce privește împrumuturile exterioare - se spune în Rezoluție - Conferința crede că ar fi în interesul general al țărilor creditoare de a acorda toate ușurințele posibile țărilor debitoare, pentru a le permite să-și consolideze datoria flotantă în cel mai scurt timp posibil".²⁵⁾

Întrucât Conferința financiară internațională de la Bruxelles nu a dat rezultatele scontate, s-a organizat o nouă conferință mai restrânsă, la Portoroce. La aceasta s-a hotărât ca, în schimburile comerciale, să se revină la regimul taxelor vamale, dar aceasta limitat la cele șapte state succesoare al Imperiului austro-ungar.

În intervenția sa la Conferința de la Portoroce, G.Tașcă s-a pronunțat cu hotărâre pentru generalizarea acestei măsuri la toate statele, spunând: "Dacă noi am stabilit de comun acord aceste principii, nu putem admite că aceste reguli să fie admise ca legui de conduită numai între Statele succesoare ale Austro-Ungariei. Ele trebuie să fie adoptate de majoritatea Statelor Europei... Pentru a ajunge la rezultatul scontat am avea nevoie de o Conferință a tuturor statelor europene, căreia să-i spunem problemele asupra cărora am căzut de acord".²⁶⁾

Răspunzând parțial la solicitarea delegatului român la Portoroce, Consiliul Su-

prem, întrunit la Cannes în 1922, a hotărât convocarea unei noi conferințe la Geneva pentru a discuta problemele de soluționarea cărora depindea refacerea Europei după război. Cel mai înalt for al marilor puteri aliate motiva convocarea Conferinței de la Geneva în felul următor: "Pu-
terile aliate consideră că reluarea
comerțului internațional în Europa întreagă, precum și dezvoltarea resurselor
tuturor țării sunt necesare pentru a spo-
rî cantitatea de mâna de lucru productivă
și pentru a ușura suferințele îndurate de
popoarele europene. Un efort comun al
Statelor celor mai puternice este necesar
pentru a da sistemului european vitalita-
tea sa, care, astăzi, ii este paralizată. Acest
efort trebuie să se aplique la suprimarea tu-
turor obstacolelor cari împiedică com-
erțul. Trebuie să se aplique deasemenea la
acordarea de credite importante, cari trebuie
să fie date țărilor celor mai slabe, precum și la cooperarea tuturor pentru
restaurarea producției normale".²⁷⁾

Așadar, după un an și jumătate de la Conferința de la Bruxelles marile puteri aliate ajungeau să recunoască interdependența dintre economiile țărilor bogate și ale celor sărace, precum și necesitatea sprijinirii acestora din urmă ca o condiție sine qua non pentru revitalizarea Europei. Era o recunoaștere implicită a tezei susținute de reprezentantul României la respectiva conferință.

Dacă în 1920, reprezentanții Angliei la Conferință recomandau respectarea legilor economice obiective pentru ieșirea din criză și dădeau sfaturi umilitoare țărilor săracite de război, în loc să le ofere ajutorare finanțare, în anul 1922 primul ministru al Angliei, Lloyd George, recunoaștea că variațiile schimbului și alte împiedecări, făceau o mai puternică blocadă mărfurilor engleze, decât ar fi putut să o facă o armată

²⁴⁾ G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 651.

²⁵⁾ *Ibid.*, p. 651.

²⁶⁾ G. Tașcă, Probleme economice și financiare, p. 673.

²⁷⁾ G. Tașcă, *Op. cit.*, p. 669-670.

inamică și că “în ceasul acesta, Engltera suferă de o boală foarte serioasă: somajul și ajutorul acordat celor fără de lucru, apăsă mai greu asupra bugetului britanic, decât pensiunile acordate mutilaților și soldaților bătrâni”.²⁸⁾ Referindu-se la Conferința de la Genova, G.Tașcă cerea ca aceasta să pună la baza refacerii economice a Europei două principii esențiale, și anume: 1. consolidarea datoriei flotante a Statelor dăunate de război și 2. furnizarea capitalurilor necesare pentru punerea în valoare a bogățiilor lor. Totodată el avertiza:

“... Să fie bine știut că Statele dăunate de război, nu primesc aceste ajutoare din mizericordia aliaților, ci ca o contribuie a acestora, pentru plata datoriei de solidaritate pe care au contractat-o în vremea războiului.

Cum aceste împrumuturi sunt făcute și în interesul împrumutanților, dar și în acel al împrumutătorilor, condițiunile în cari se vor face ele, vor trebui să fie obișnuite, normale, și în nici un chip oneroase”.²⁹⁾

O altă problemă importantă, legată de situația financiară internațională după primul război mondial, viza datoriile interaliațe. Este vorba de împrumuturile pe care S.U.A. le acordaseră aliaților lor europeni în timpul și pentru ducerea războiului și care se ridicau la uriașă sumă de 11,5 miliarde de dolari.

După război s-au făcut auzite voci care cereau renunțarea de către americani la aceste creațe. Împotriva unei asemenea cereri a luat atitudine fermă Secretarul de Stat și membru în Comisia datoriilor aliate, Hoover, pe motiv că împrumuturile respective fuseseră acordate de S.U.A., la cererea repetată a statelor aliate, care s-au angajat solemn să le restituie; contribuabilită american nu a avut partea sa de repații de război, nu a dobândit nici un teritoriu și nu a tras nici un profit din

tratat, precum aliații; repudierea respectivelor împrumuturi ar submina întreg edificiul bunei credințe internaționale.

Cu privire la soarta datoriilor interaliațe, profesorul G.Tașcă aduce argumente demne de reținut. Astfel, el recunoaște că din punct de vedere juridic, americanii au dreptate, dar nu și sub aspect moral.

“... Războiul acesta s'a făcut de toate țările aliate, în comun, și victoria s'a câștigat prin cooperarea tuturor. Franța, Italia, Serbia, România, au pus mai ales elementul omenesc. Materialul a fost pus de Engltera, iar alimentele, în cea mai mare parte, trimise de America. Este adevărat că America nu a primit, prin tratat, nici un beneficiu. Dar s-ar putea spune că, fără să primească vre-un beneficiu prin tratat, a realizat imense avantaje din război.

Statele Unite în tot timpul neutralității au furnizat Europa cu materiale și exportul acestei țări a crescut considerabil. Tot așa, de pe continent s'a scurs în casele de bancă americane. Bogățiile adunate în această vreme în Statele Unite au fost considerabile. Pe când națiunile europene se săbateau în agonie morții, America atingea vârfurile vertiginioase ale unei prosperități nebănuite.

America devine de aci înainte arbitrul economic al lumii, grație avantajelor din război”.³⁰⁾

Rândurile de mai sus evidențiază participarea activă și fructuoasă a profesorului G.Tașcă la dezbaterea celor mai importante probleme financiare și monetare ale vremii.

Opiniile sale teoretice, în pas cu vremea, dublate de propunerile practice constructive, au urmărit așezarea pe baze moderne și democratice a sistemului fiscal, restabilirea echilibrului bugetar printr-o judicioasă triere a nevoilor sociale în funcție de priorități, însănătoșirea monedei naționale, evitarea îndatorării statului

²⁸⁾ G.Tașcă, op.cit, p. 671.

²⁹⁾ G.Tașcă, Op.cit, p. 672.

³⁰⁾ G.Tașcă, Op.cit, p. 509.

pentru cheltuieli neeconomicoase și neproductive etc.

În problemele financiare internaționale a demonstrat cu argumente solide, interdependența economilor naționale și necesitatea suportării de către țările care s-au îmbogățit de pe urma războiului, a unei părți din cheltuielile făcute de țările care au plătit un greu tribut de sânge și au înregistrat pierderi materiale de pe urma

războiului, în virtutea principiului solidarității internaționale.

Actualitatea unora dintre problemele abordate, perenitatea ideilor susținute și valoarea practică a propunerilor formulate, puse în slujba țării, îl situează pe profesorul G.Tășcă în rândurile economiștilor români de mare prestigiu, de talie europeană din prima jumătate de veac a secolului nostru.